

ZBIRKA DVADESETOG VIJEKA

Sarajevo i Bosna i Hercegovina su u svojoj povijesti u dvadesetom vijeku prošli kroz tri teška rata! Ti ratovi su ukupno trajali dvanaest godina i odnijeli su veliki broj nedužnih života i pričinili veliku materijalnu i ne materijalnu štetu. Međutim, tu je i onih osamdeset osam godina mira, koji su često u sjenci ratova, koji su potresli naš grad Sarajevo i našu zemlju. Međutim, tih osamdeset osam godina mira samo su dio višestoljetne i tradicionalne povijesti zajedničkog života koja prije svega obilježava Sarajevo.

Povijest grada Sarajeva podrazumijevala je elemente zajedničkog života u više oblika saradnje među njegovim žiteljima. Tu su bili prisutni i socijalni elementi zajedništva. Poštovao se komšijski odnos, praznici i religiozni običaji. Svu tu tradiciju, uz druge kulturno-povijesne institucije, čuva i oživljava i Muzej Sarajeva kroz svoje tematske zbirke, stalne postavke i povremene izložbe.

Tako je jedan od neizostavnih segmenata Muzeja Sarajeva i njegova Zbirka dvadesetog vijeka. Ova zbirka je nastala fuzioniranjem Zbirke radničkog pokreta i NOB-e i Zbirke socijalističke izgradnje. Znači da je ona imala svoj specifičan razvoj. Naime, prvo je formirana Zbirka radničkog pokreta i NOB-e.

Iako je Muzej grada Sarajeva osnovan 1949. godine, Zbirka radničkog pokreta i NOB-e je formirana tek sredinom pedesetih godina dvadesetog vijeka. Glavni razlog što se tek tada počelo sa prikupljanjem predmeta i dokumenata vezanih za radnički pokret i NOB, bilo je postojanje Muzeja revolucije. Naime, neophodno je spomenuti da je u to vrijeme preovladalo mišljenje da Muzej Grada ne treba da formira zbirku i da taj period ne spada u njegov domen rada. Sav materijal koji se odnosi na tu temu već je uveliko bio prikupljen i smješten u zbirka Muzeja revolucije (danas Historijski muzej).

Fotografija oslobođenja

Potrebno je istaći da se Muzej grada Sarajeva u svojim počecima uglavnom orjentisao na prikupljanje materijala iz dalje prošlosti grada. Tek je nešto kasnije pojačano nastojanje da se prikuplja materijal i za tu Zbirku jer i drugi muzeji zavičajnog tipa obrađuju tu tematiku. Tako je uz sve teškoće i kašnjenja, Muzeju uspjelo da u relativno kratkom vremenu prikupi toliko materijala da uz djelomičnu upotrebu kopija, postavi i stalnu izložbu Radničkog pokreta i NOB-e grada Sarajeva. Važno je istaći da je materijal prikupila i koncepciju izložbe dala Ljubica Mladenović. U toku tog rada Muzej je došao do nekih dragocijenih i originalnih predmeta i dokumenata čime je Zbirka kvalitetno obogaćena.

Zbirka radničkog pokreta i NOB-e tematski je bila podijeljena u dvije cijeline: radnički pokret od kraja devetnaestog vijeka do 1941. godine i peri-

od NOB-e (1941-1945.). Tako prvi dio obuhvata događaje vezane za stvaranje i djelovanje radničkog pokreta do 1941. godine. Brza industrijalizacija poslije austro-ugarske okupacije Bosne i Hercegovine i novi način života privređivanja bio je je glavni preduvjet za stvaranje radničke klase. Veoma brzo su proleter i počeli da osnivaju svoja strukovna radnička udruženja koja su svoje jedinstvo manifestovali prilikom prvomajskih proslava a nezadovoljstvo brojnim štrajkovima.

Poslije završetka Prvog svjetskog rata, Kongres ujedinjenja i stvaranja KPJ je jedan od presudnih događaja za dalji razvoj napredne misli među radnicima. Međutim, Obznanom i Zakonom o zaštiti države, Kraljevina SHS stavlja van zakona KPJ ali komunisti su nastavili svoj rad u ilegalnim uvjetima. Stvaranjem Narodnog fronta jasno su definirane želje i ciljevi radničkog pokreta što će se manifestovati u martovskim događajima 1941. godine.

Drugi dio odnosi se na period NOB-e. Početak Drugog svjetskog rata i bombardovanje Sarajeva aprila 1941. godine najaviće četiri teške godine stradanja i razaranja. Koncentracioni logori i druge strahote rata ostavili su dubok trag u povijesti našega grada. Dizanjem ustanka i stvaranjem partizanskih odreda pružen je otpor neprijateljskoj vojnoj sili. Veliki doprinos borbi za slobodu od 1941. do 1945. godine dao je ilegalni rad kojim je rukovodio narodni heroj Vladimir Perić Valter. Produkt toga rada su bile česte diverzije od kojih se mogu istaći na Željezničkoj radionici, aerodromu Rajlovac i miniranje pruga. Sve je to unosilo pometnju u neprijateljske redove. Konačna operacija oslobođenja Sarajeva uspješno je izvršena 5. i 6. aprila 1945. godine.

Pored već pomenute Zbirke radničkog pokreta i NOB-e u Zbirku dvadesetog stoljeća uključena je i Zbirka socijalističke izgradnje. Zbirka socijalističke izgradnje prati u svim osnovnim segmentima život i razvoj grada Sarajeva od 1945. do 1990. godine. Ona daje značajan broj informacija za povijest Sarajeva poslije Drugog svjetskog rata. U početku njeno formiranje

Valter Perić

bilo je vezano za Zbirku NOB-e i tek 1979. godine ona je postala samostalna zbirka.

Bogatstvo kulturnog života grada Sarajeva prezentiraju materijali vezani za pozorišnu, likovnu i filmsku umjetnost, kulturno-umjetnička društva, radničke domove i naučne institucije. Obrazovanje i izdavačka djelatnost predstavljaju činioce koji su uz ostalo determinisali Sarajevo kao republički kulturno obrazovni centar. Brojne osnovne i srednje škole, Univerzitet, naučne institucije i Akademija nauka BiH svojim djelovanjem doprinijele su bržem razvoju grada Sarajeva i Republike. Svestrani kulturno-naučni život Sarajeva upotpunile su i velike izdavačke kuće svojim brojnim programima.

Brzim poslijeratnim razvojem Sarajevo je stasalo u privredni i trgovački centar Bosne i Hercegovine. Mnoga preduzeća i nekoliko velikih privrednih sistema svojim postojanjem i uspješnim radom upotpunjavali su sliku Sarajeva u tom vremenu. Taj privredni napredak je uslovalo i veliko i prostorno širenje grada Sarajeva i višestruko povećanje broja stanovnika. Tako se u tim uvjetima broj stanovnika popeo na blizu 500 000 po podacima popisa stanovništva 1991. godine. Zbog svog položaja i prirodnog ambijenta Sarajevo je postalo i turistički centar, a kao organizator velikih sportskih manifestacija, među kojima se ističu Četrnaeste zimske olimpijske igre 1984. godine, stiže ugled u svijetu.

Djelatnosr Zbirke socijalističke izgradnje se ne ogleda samo u ovim elementima nego i u stalnom praćenju rada Muzeja grada Sarajeva od njegovog osnivanja 1949. godine. Povremenim izložbama vezanim za period socijalističke izgradnje, zbirka je izašla u javnost i publici približila interesantne događaje. Ipak materijal za ovu zbirku dosta je nesistematično prikupljen, pa su pojedine teme nedovoljno zastupljene.

Objedinjavanjem dvije pomenute zbirke u Zbirku dvadesetog stoljeća ona nije do kraja kompletirana. Naime 1989. i 1990. godine dolazi do promjena u Evropi koje nisu mimoišle ni bivšu Jugoslaviju a samim tim ni Bosnu i Hercegovinu i Sarajevo kao njene tadašnje sastavne dijelove. Evropu je tada obilježilo rušenje berlinskog zida, pad komunizma u istočnoevropskim zemljama i raspad Sovjetskog Saveza. Svi ti događaji imali su refleksije i na bivšu Jugoslaviju.

Dakle u jugoslavenskim republikama su 1990. održani prvi višestranački izbori poslije Drugog svjetskog rata. Došlo je do promijena i pada socijalističkog sistema. Na površinu su vrlo brzo izbila politička previranja i različiti pogledi na budućnost zajedničke države. Dalji opstanak Jugoslavije kao zajedničke države svih naroda i republika koja je do tada počivala

na temeljima ravnopravnosti vrlo brzo je doveden u pitanje. Sama Bosna i Hercegovina i grad Sarajevo zajedno sa svojim stanovnicima, kao najmultietničkiji dijelovi bivše države, iako nisu to željeli postali su najveće žrtve svih tih previranja.

Sarajevo je i ranije u svojoj povijesti proživljavalo niz teških trenutaka ali nesumnjivo je da je period opsade i razaranja grada od 1992. do 1995. godine bio najteži od svih. U tim teškim godinama na kraju dvadesetog vijeka grad je pretrpio velike žrtve. Pored velikog stradanja civila, stradali su mnogi stambeni objekti, privredni objekti, zdravstvene ustanove, škole, fakulteti i mnoge druge javne i kulturne ustanove. Sva ta stradanja neće zaobići ni Muzej Sarajeva. Pored devastacije njegovih dependansa Muzej Sarajeva 1993. godine gubi i svoju matičnu zgradu u kojoj je bio smješten još od 1954. godine. Tada je došlo i do devastacije muzejskih zbirki.

U tim teškim trenucima uposlenici Muzeja su rizikovali i vlastite živote da bi spasili i sačuvali što veći broj eksponata. Samim tim i Zbirka radničkog pokreta i NOB-e i Zbirka socijalističke izgradnje pretrpili su određene gubitke. Potpuno je razumljivo da se nije mogao spasiti svaki eksponat. Nakon najtežeg povijesnog perioda razaranja Sarajeva, u drugoj polovici devedesetih godina dvadesetog stoljeća, krenut će se sa obnovom i normalizacijom života.

Tada dolazi i do objedinjavanja spomenutih zbirki u Zbirku dvadesetog vijeka. Eksponati koji su pohranjeni u muzejskoj zbirci su različiti po svojoj funkciji, obliku i povijesnoj vrijednosti. Pored raznih dokumenata, fotografija, trodimenzionalnih predmeta, štampe, zbirka sadrži i komplet oružja iz vremena NOB-e. Osim toga u zbirci se čuva i komplet oružja i borbenih sredstava iz perioda opsade Sarajeva 1992.-1995. godine koje je Muzej Sarajeva dobio na privremeno čuvanje i muzeološku upotrebu od Federalnog ministarstva odbrane 2000. godine. Svi eksponati koji čine zbirku su prikupljeni na tri načina: otkupom, poklonima građana i društvenih organizacija, razmjenom i fotokopiranjem dokumenata i fotosa koji se nalaze u drugim ustanovama muzejskog i arhivskog tipa.

Kulturno-povijesna vrijednost Zbirke dvadesetog vijeka je velika jer povijesnim obilježjem i autentičnošću doprinosi istraživanju i saznanju o prošlosti Sarajeva. Svojom kompletnošću obuhvata mnoge segmente života kroz cijeli dvadeseti vijek. Glavne dijelatnosti stručnog lica su istraživanje, prikupljanje, inventarisanje, proučavanje, klasifikacija i prezentacija muzejskog materijala, jer se na taj način stiče opšti uvid u povijesnu vrijednost eksponata i njihovu tematsku karakteristiku. Uz biblioteku, koja koja sadrži određen broj stručnih izdanja, zbirka predstavlja značajan izvor informacija.

U tekućoj godini kada Muzej Sarajeva slavi šezdeset godina rada započeo sam rad na reviziji zbirke, pa stoga ne bih želio kalkulisati s brojčanim podacima koliko zbirka sadrži eksponata. Moram spomenuti da je zbirka kada je muzej izgubilo matičnu zgradu izgubila i svoj izložbeni prostor. Danas, u stalnim postavkama, u određenim dependansima Muzeja Sarajeva mogu se vidjeti i eksponati koji se vezuju za dvadeseto stoljeće ali oni tematski pripadaju drugim zbirkama Muzeja Sarajeva. Uz trenutni rad na reviziji zbirke njeni eksponati će biti dio zajedničkih izložbi Muzeja Sarajeva.

Kada se završi revizija zbirke što više bi pažnje trebalo usmjeriti na očuvanje njenog postojećeg fonda, jer njen današnji smještaj ne odgovara muzeološkim normativima. Odmah potom neophodno je pristupiti obnavljanju zbirke i njenom proširivanju. Kada spominjem obnavljanje zbirke, smatram da se u korektnoj saradnji sa srodnim institucijama može ponovo obnoviti dio njenog fonda. To su prije svega fotokopije dokumenata koje je zbirka ranije posjedovala a bile su ustupljene Muzeju od određenih arhiva. Nesumnjivo je da danas tehničke mogućnosti to dozvoljavaju i njihova upotreba daje perspektivu toj zbirci. Uz obnavljanje postojećeg fonda neophodno je i njegovo širenje a pritom se neizostavno misli na period devedesetih godina dvadesetog vijeka.

Svi ovi segmenti usmjeravaju rad zbirke u budućnosti, kako bi ona svojim fondom davala što potpunije informacije o ovom periodu povijesti grada Sarajeva. Tek kada ovaj posao bude završen, zbirka dvadesetog vijeka Muzeja Sarajeva će početi da djeluje kao svojevrstan hroničar grada Sarajeva i svojim materijalom i informacijama će da upotpuni saznanja o povijesti našega grada od kraja 19. do kraja 20. vijeka.

Sažetak

ZBIRKA XX STOLJEĆA

Zbirka dvadesetog stoljeća je nastala spajanjem dvije zbirke, Zbirke radničkog pokreta i NOB-e i Zbirke socijalističke izgradnje. Zbirka radničkog pokreta i NOB-e, formirana je sredinom pedesetih godina dvadestog vijeka, a tek poslije, Zbirka socijalističke izgradnje. Zbirku radničkog pokreta i NOB-e činile su dvije tematski podjeljene cjeline: radnički pokret od kraja devetnaestog vijeka do 1941. godine i period NOB-e (1941-1945). Formiranje Zbirke socijalističke izgradnje bilo je vezano za zbirku NOB-e, i tek 1979. godine ona je postala samostalna zbirka.

Sarajevo je i ranije u svojoj povijesti proživljavalo niz teških trenutaka, ali nesumnjivo je da je period opsade i razaranja grada od 1992. do 1995. godine bio najteži od svih. Sva ta stradanja neće zaobići ni Muzej Sarajeva. Pored devastacije njegovih dependansa Muzej Sarajeva 1993. godine gubi i svoju matičnu zgradu u kojoj je bio smješten još od 1954. godine. Tada je došlo i do devastacije muzejskih zbirki.

U tim teškim trenucima uposlenici Muzeja rizikovali su i vlastite živote da bi spasili i sačuvali što veći broj eksponata. Samim tim i Zbirka radničkog pokreta i NOB-e i Zbirka socijalističke izgradnje pretrpili su određene gubitke. Potpuno je razumljivo da se nije mogao spasiti svaki eksponat.

Krajem devedesetih godina dolazi do objedinjavanja spomenutih zbirki u Zbirku dvadesetog stoljeća. Zbirka sadrži dokumenta, fotografije, predmete, kao i komplet oružja iz vremena NOB-e. Osim toga, u zbirci se čuva i komplet oružja i borbenih sredstava iz perioda opsade Sarajeva 1992.-1995. godine.

Summary

THE TWENTIETH CENTURY COLLECTION

The twentieth century collection was created by merging two earlier collections: the Workers' Movement and War of National Liberation collection and the Socialist Development collection. The former was set up in the mid 1950s, while the latter followed only later. The Workers' Movement and War of National Liberation collection consists of two thematic groups; the workers' movement from the late 19th century to 1941 and the War of National Liberation (1941-1945). The formation of the Socialist Development collection was initially part of the latter, becoming a collection in its own right only in 1979.

Sarajevo has lived through many difficult times over the centuries, but there can be no doubt that the 1992-1995 siege and the ravages inflicted on the city were one of the hardest, during which the Sarajevo Museum was not spared either. The damage was not only to its dependencies; in 1993 the Sarajevo Museum lost its own building, which it had occupied since 1954, and the collections also suffered.

Braving the dangers, the Museum staff risked their own lives to rescue and safeguard as many of the exhibits as they could. It proved impossible,

in these circumstances, to rescue everything, and both collections suffered certain losses.

The two collections were merged in the late 1990s to create the twentieth century collection, consist of documents, photographs, artefacts, and a set of arms and armaments dating from the 1992-1995 siege of Sarajevo.